

Příběhy 20. století

Jak snadno se člověk mohl stát spolupracovníkem Státní bezpečnosti? Co zažívali učitelé a jejich studenti? Jakými prostředky vydíral evangelické faráře bývalý major StB Jaromír Ulč? Nový šestnáctidílný dokumentární cyklus Příběhy 20. století divákům představí dramatické osudy „obyčejných lidí“ v době husákovské normalizace.

„Chceme postihnout období takzvané normalizace jinak. Východiskem tematicky laděných dílů budou příběhy lidí, které z různých úhlů umožní nahlédnout na způsob života v sedmdesátých a osmdesátých letech, jeho každodennost, smíření i nesmíření s ním, snahu vymanit se z něj i nevyhnutelné prohry,“ prozrazuje k cyklu jeho kreativní producent **Petr Kubica**. Diváci dostanou i možnost nahlédnout na řadu dosud filmově ani historicky nezpracovaných fenoménů, které tzv. normalizaci provázely. Základem jsou výpovědi shromážděné v projektu Paměť národa i velké množství archivních materiálů, které budou ilustrovat život v tehdejší Československu. *„Tvůrci také poprvé v českém dokumentu využijí metodu a techniku rozpracovanou slavným americkým dokumentaristou Errolem Morrisem, která je založena na očním kontaktu a soustředěných výpovědích. Bohatství archivního materiálu pak umožní komplexní řez normalizovanou společností,“* uzavírá Petr Kubica.

„Díky tomu, že jsme měli zázemí v projektu Paměť národa, doufal jsem, že se nám povede najít unikátní příběhy, které vykreslí normalizaci v její rozporuplnosti a ne jen v retro barvách, do kterých je často halena. Mám radost, protože myslím, že se to podařilo.“

Viktor Portel, režisér

Scenárista Adam Drda: členství v KSČ nebyla drobnost nebo nějaká bezvýznamná úlitba

Bylo složité účinkující přesvědčit k vypovídání svých příběhů před kamerou?

Především, šestnáctidílný cyklus se opírá o několikahodinové rozhovory, které už roky natáčíme pro archiv Paměť národa. Ta interview jsou dost často „těžká“ - v tom smyslu, že se lidí ptáme na nepříjemné věci, leckdy jim ožívujeme bolestivé vzpomínky. Všechny příběhy spadají do období normalizace, které je u nás, řekl bych, nahlíženo s jakousi nemístnou shovívavostí a místy dokonce nostalgií - přitom to byla vrcholná fáze komunistického režimu. Když byl někdo například odtržen od rodiny a na mnoho let uvržen do těžkého kriminálu v severočeských Minkovicích jen za to, že se pokusil o útěk na Západ, tedy do svobody, dost dobře na to nemůže vzpomínat bez pohnutí. Ta nespravedlnost ho poznamenala navždycky. V cyklu však nejsou „jen“ vzpomínky obětí, ale také lidí, kteří různými způsoby selhali. Někdejší konfident Státní bezpečnosti samozřejmě dobře ví, že dělal něco velmi špatného, ale vracet se po letech k vlastnímu selhání, nota bene k udávání, je strašně obtížné, a to i v případě, kdy si člověk to selhání přizná. Přístup se ovšem u jednoho každého odvíjí od jeho citlivosti a svědomí: pro někoho představuje podpis tzv. anticharty trauma, pro jiného to byla pouhá „formalita“; jeden si uvědomil, že svým členstvím v KSČ deset let podporoval zločinný režim a soustavně se za to omlouvá, jiný své členství a stranické funkcionářství dodnes obhajuje a zločiny režimu jako by se ho vůbec nedotkly. Pokud jde o ochotu lidí vypovídat před kamerou, je to opět různé - ti, kdo za normalizace obstáli, mluví samozřejmě ochotněji a otevřeněji než „režimisté“. Obecně platí, že nejobtížnější je přimět k rozhovorům někdejší důstojníky StB (nám se to nicméně ve dvou případech podařilo) nebo třeba novináře-někdejší propagandisty, kteří dodnes působí v masmédiích a ve veřejném životě. Pokud vím, značná potíž byla i s někdejšími „veksláky“. Jsou prostě lidé, kteří na sebe nechtějí příliš upozorňovat.

Jaký příběh byl pro Vás z celé série nejsilnější?

Těžko vytrhovat jednu historii, jeden díl. Osobně jsem byl při natáčení rozhovorů pro televizní Příběhy 20. století nebo při sledování hrubých nahrávek, které natočili kolegové, zasažený mnohokrát. Mohu zmínit třeba příběh Julia Augustina Vargy, od dětství těžce nemocného dominikána, upoutaného na vozík, který v sobě nejen našel sílu bojovat s nemocí, ale ještě dodával odvahu ostatním lidem a s neuvěřitelným nadhledem čelil Státní bezpečnosti – obdivoval jsem vytrvalost a lásku jeho matky Dany, která se o něj starala. Podobně mě zaujalo třeba chování Romana Cajthamla, kterého jako vojína základní služby přidělili k jednotce, která měla vypomáhat s obsluhou sovětských raket – protože nechtěl sloužit v nesvobodné armádě a už vůbec nechtěl pracovat pro armádu okupační, tak v roce 1981 dezertoval a uprchl do Polska. Nakonec ho chytili a poslali za mříže. To jsou lidé, které člověk obdivuje. Současně však bylo zajímavé sledovat, jak se jiní lidé po roce 1968 zaplétali s kolaborantským režimem víc a víc, jak jeden ústupek plodil druhý, jak nakonec sami sebe vmanévrovali do situace, když se už nejen nedokázali vzepřít, ale prostě se stali součástí toho režimu. Vůbec nejhorší zážitek mi asi připravila výpověď někdejšího důstojníka StB Jaromíra Ulče. Člověka, který nesl jako křivdu, že po pádu komunismu už o jeho služby nebyl zájem, a který považoval vydírání a šmírování lidí za „dobrou práci“. Dalo by se pokračovat.

Jaká byla motivace natočit tento dokumentární cyklus?

Já jsem jen jedním člověkem z velké skupiny, čili mohu mluvit pouze sám za sebe. Měl jsem dva hlavní důvody - za prvé mne dlouhodobě zajímá téma normalizace. Podle mého názoru je to období, kdy se česká (nebo československá) společnost propadla skutečně hluboko, kdy byla dokonána Česká televize – Tiskové oddělení Kavčí hory, 140 70 Praha 4 T: +420 261 133 312 F: +420 261 218 599 E: pressct@ceskatelevize.cz www.ceskatelevize.cz/press RSS: www.ceskatelevize.cz/rss/tiskove-zpravy

likvidace elit, kdy se tu cosi zásadního a neblahého událo. Je to složité a na dlouhou diskusi, nicméně mám pocit, že mnoho normalizačních témat se u nás nepodařilo ani pořádně otevřít, spíš jsou zametána pod koberec. Kupříkladu členství v KSČ. To nebyla drobnost, nějaká bezvýznamná úlitba. Straníci schvalovali komunistickou politiku na schůzích, rozhodovali o svých spolupracovnících, vypracovávali na ně posudky atd. Jistěže to neznamená, že by se někteří z nich nechovali slušně, že byli všichni stejní kariéristé a bezpáteřníci (taky jich bylo půl druhého miliónu), ale současně platí, že to, čemu říkáme komunistický režim, netvořilo jen vedení KSČ, vláda a tajná policie. Stranický systém byl velmi propracovaný a členové KSČ byli součástí režimu. Nejde samozřejmě o to vláčet dnes ty lidi bahnem a útočit na ně, nicméně je úplně na místě klást jim otázky, respektive bylo to na místě už dávno. Druhý „motivační“ důvod je praktický: už roky natáčíme různá svědectví na kamery a od počátku jsme věděli, že s nimi chceme dál pracovat. Tohle byla dobrá příležitost.

Snazil jste se hledat paralely mezi tehdejším a dnešním světem, nebo je celý cyklus v čistě historicky informativní poloze?

Dnešní svět je naprosto jiný než svět za normalizace a česká politická realita nemá s tou tehdejší nic společného. Myslím, že demokracie je tu ohrožená, ale určitě ne tak, že by hrozil návrat totalitního systému. Co ale zůstává, jsou určité modely lidského chování. Proč jsou lidé „předstrašení“? Proč se tak často chovají služebně? Proč mnozí ochotně přijímají propagandu? Proč se Češi tak málo politicky angažují a tak často se stahují do soukromí? Nakolik k „nevyrovnávání se“ s normalizací zapříčinilo naše současné potíže? Chtěl bych zdůraznit, že nejsme historici, nedělali jsme historickou rekonstrukci určitých událostí, protože nás zajímají především osobní příběhy. Snažíme se sledovat nejen to, jak lidé smýšleli tehdy a jak si v určitých situacích počínali, ale je pro nás důležité, co se s nimi stalo, jak je ovlivnilo pětadvacet let svobody, jak svou minulost reflektují. Čili na jedné straně se držíme dobových dokumentů, historických údajů atd., ale pokud jde o rozhovory, zachycujeme dnešní realitu zpovídáných. V tom je „aktuálnost“ cyklu.

Trpěl jste sám nějakým „nešvarem“ normalizace?

Rozhodně jsem „netrpěl“, ale musel jsem v tom režimu do osmnácti let žít. Bylo to neobyčejně hnusné období, a když se v roce 1989 začala vláda KSČ hroutit, byla to pro mne (pokud jde o veřejný život) nejšťastnější chvíle vůbec. Těžko se to předává někomu, kdo tehdy nebyl na světě, ale byla to éra neustálých obtíží, šikany, nedostatku, kulturního úpadku, všudypřítomné nesvobody a pochopitelně i obav. Jistěže se v tom dalo nějak žít, ale žít se dá koneckonců vždycky. Chtěl bych tu zdůraznit, že si vůbec nemyslím, že každý člověk, který chtěl za normalizace zůstat slušný, musel být disident. Nicméně nevěřím ani na teorie, které tvrdí, že se v tom režimu dalo pobývat a v podstatě jej ignorovat. Země se fakticky postupně hroutila, a kdybych měl uvést jeden konkrétní příklad z cyklu, zmínil bych stav životního prostředí: severní Čechy se dostaly na práh ekologické katastrofy, lidé se tam dusili, lesy umíraly, rodilo se víc a víc postižených dětí. To byl zločin komunistického režimu, který zasáhl tisíce lidí.

Na podobném tématu jste pracoval i v rámci rozhlasového pořadu. V čem se lišila Vaše práce pro televizi a rozhlas?

Rozhlas je úplně svébytné médium. Rozhlasový a televizní dokument si nekonkurují, jsou to zcela odlišné žánry. V televizním dokumentu nebo publicistickém pořadu promlouváte obrazem, kdežto v rozhlasu je třeba docela jinak vystavět příběh. V jistém smyslu je rozhlas intimnější, ale současně omezenější, například při práci s archivy. Je to složitá otázka, která má i praktickou stránku - rozhlasový dokument je z výrobního hlediska jednodušší, není to týmová práce. Televizní Příběhy 20. století jsou dílem režisérů, scénáristů, střihačů, kameramanů - tedy lidí, kteří vedli interview.

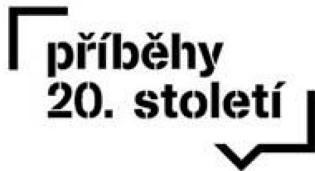
Proč jste vybrali dokumentaristickou metodu Errola Morrisa a jak se Vám osvědčila?

Je to metoda „Eye Direct“ naprosto vyhovuje naší práci - je to způsob záznamu, který zaručuje oční kontakt se zpovídaným, zabírá tvář tak, že se pak výsledek blíží dojmu, který máte při osobním rozhovoru. Člověk neuhýbá před kamerou. Ten výraz tváře je velice důležitý, podobně jako v rozhlase tón hlasu, změna dikce.

Jak jste hledali témata a účinkující?

Shodli jsme se, že základním rámcem cyklu bude normalizace. Témat jsme původně měli asi dvojnásobek, nakonec jsme vybrali ta, která nám v kolektivu autorů připadala nejsilnější a nejdůležitější. Neumím už přesně říct, kdo jak argumentoval. Pokud jde o lidi, kteří v jednotlivých filmech vystupují, bylo to různé. O mnohých jsme už věděli, protože za sebou máme patnáctiletou práci na rozhlasových Příbězích 20. století a na Paměti národa. Radili jsme se samozřejmě s historiky, s přáteli, studovali jsme dobová masmédiá.

příběhy
20. století

Stanislav Tišer - boxer a bývalý vekslák: „Všichni kradli. Ten dělal šroubky, tak dával šroubky, ten dělal maltu, tak dával maltu - a všichni měli všechno. Oni vlastně nekradli, oni to přesouvali a vypomáhali si navzájem. A postavili ty baráky a chalupy.“

Petr Mička - copywriter: „Měl jsem možná kliku, že to na mne nezkusili. Možná, kdyby to na mne zkusili, tak já budu agent. Nebudu tady tvrdit, že mám naprosto jasný, že bych jim tenkrát řekl, ať táhnou!“

Bohumil Řeřicha, zemědělec a dřívější funkcionář KSČ: „Musím říct, že moje přiznání viny mne osvobodilo. Cítím se svobodný, ale ta vina je trvalá, to můžu přiznat, že s tím žiju a budu žít do konce života.“

František Ringo Čech - hudebník, komik: „To, že jiní veřejně vystupovat nesmějí, jsme neřešili vůbec. Měli jsme tolik starostí sami se sebou a s tou tvorbou, že každý si řešil svoje problémy sám.“

Ondřej Neff - novinář a publicista: „Nevídel jsem žádnou alternativu včetně Charty 77 a uskupení tohoto typu. Nevěřil jsem, že to má smysl a naopak jsem měl nepříjemný pocit, že to ten režim posiluje, že mu to dává záminku toho spáru, který držel na společnosti. Prostě to opodstatňovalo ty represivní kroky.“

Jan Sedláček - soukromý zemědělec: „Mě ani nenapadlo, že vůbec stáli o to, abych já Chartu podepsal. Když jsem to četl a tam byl podepsaný Patočka, Vaculík... Víte, já jsem sedlák z valašských pasek, já jsem intelektuálně o dva, tři nebo čtyři špryclíky pod nimi. Mně se zdálo nepatřičné se mezi tu elitu nějak tlačit. Ale hlavně že to napsali a já mám co rozdávat a dráždit komunisty.“

František Ringo Čech - hudebník, komik: „Jirka Schelinger pořád chtěl podepsat Chartu a nějak bojovat, ale my jsme ho od toho celá kapela zrazovali. Říkali jsme mu, jestli chceš zlikvidovat sebe, tak se zlikviduj, ale zlikviduješ nás všechny, tak se na to vyser.“

Karel Hvížďala - publicista: „Myslím, že to splnilo účel, který oni chtěli – znemožnit ty lidi, protože většina těch lidí si uvědomila, že udělala blbost a ono už tohle stačí, aby se člověk začal sám sobě ztrácet.“

Přehled jednotlivých dílů:

1. Agent Vian

Státní bezpečnost využívala v letech 1968-1989 tisíce tajných spolupracovníků, které získávala všemi myslitelnými způsoby. Jen málokterí dnes projeví ochotu či odvahu o své zkušenosti veřejně vypovídat. Proč se stal mladý muž v roce 1988 konfidentem? Nakolik ho motivovala touha po výhodách a nakolik strach? Co se dělo ve studentovi, který donášel na spolužáky z vysoké školy? A co se dnes děje v jeho kamarádovi, který byl jedním z objektů onoho donášení? Na to vzpomínají spolužáci z ústecké pedagogické fakulty: hudebník a frontman kapely Houpací koně Jiří Imlauf a grafik – copywriter Petr Mička.

2. Život s cejchem

Normalizační režim homosexuální muže a lesbické ženy přímo nepronásledoval, přesto však museli žít v takřka soustavném utajování a skrývání. Naráželi na nepochopení většinové společnosti, na nepřátelství okolí, byli pro svou odlišnost vyhazováni z práce. O svém životě bude vyprávět například bývalá úřednice a reprezentantka ve stolním tenise Jana Kociánová, která musela opustit zaměstnání poté, co se o ní „ucházel“ jeden z jejích nadřízených.

Prohlásil: „*Tak mně nedá a ženský dá? Podívejte se na to soudruzi!*“ A už to jelo. Vyhazov, hned. Gayové a lesby se na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let scházeli v legendárním pražském T-clubu. Fotografovala je mladá absolventka FAMU Libuše Jarcovjáčková. I ona bude v televizním dokumentu vzpomínat, díky její práci dnes máme k dispozici unikátní snímky z husákovských časů.

3. Moje StB

Státní bezpečnost byla obrovská byrokratická organizace, pro niž v letech 1948-1989 pracovaly na všemožných úkolech tisíce lidí – už proto nelze představit žádný „universální typ estébáka“. Někdejší důstojníci StB nejsou příliš ochotni mluvit s dokumentaristy a s novináři, i dnes se chce jen málokdo veřejně přihlásit k tomu, že příslušel ke zločinecké organizaci, jejímž hlavním úkolem bylo udržovat společnost ve strachu a nedemokratickou vládu KSČ u moci. Jaromír Ulč a Jaroslav Lamr se snažili své působení u StB obhájit.

4. Legenda o svatém Juliovi

Neběžná a velmi těžká dermatomyozitida se u Julia Vargy rozvinula poté, co byl v roce 1971 na základní škole očkován vakcínou, dovezenou ze Sovětského svazu. Potřeboval špičkovou lékařskou péči a jeho rodiče se proto obrátili na ministerstvo zahraničí se žádostí, aby směli se synem vycestovat na Západ. Soudruzi jejich prosbu zamítli. V osmdesátých letech se stal Julius Varga „postrachem“ Státní bezpečnosti na Šumpersku. Ačkoli jeho tělo

umíralo, duch sílil. Přijal řeholní svěcení a stal se dominikánem, v jeho bytě se scházeli k diskusím disidenti, kněží, někdejší političtí vězni, intelektuálové a studenti. Julkovi mladí přátelé vzpomínají, že si od něj odnášeli samizdatové publikace, sílu do života, prožitky svobodné diskuse. Příslušníci StB Julia Augustina Vargu sledovali a předvolávali k výslechům, ale s odvážným mužem na vozíku si nevěděli rady. Nebál se jich. Zemřel v roce 1996.

5. Straníci

Komunistická strana Československa měla v době normalizace ústavně garantovanou „vedoucí úlohu“, tedy absolutní moc v zemi. Členství v KSČ bylo v době normalizace problematické v mnoha ohledech. Řadoví straníci představovali z definice jakousi elitu režimu, „rudá legitimace“ jim otevírala cestu ke kariéře nebo aspoň k zajištěnému klidnému životu. Za to posvěcovali na všemožných schůzích postup stranického vedení, omezování občanských práv, kolaboraci s okupační mocností. Stručně řečeno, převzali za režim spoluzodpovědnost, stali se jeho součástí. Někdejší horník a stranický funkcionář Jaroslav Ondráček zůstal dodnes přesvědčeným komunistou a tvrdí, že se před rokem 1989 nikomu nic špatného nedělo. Bývalý politik Josef Nitra byl v KSČ z kariérismu, v armádě to prý jinak nešlo.

6. Meze

Teprve v posledních deseti letech se u nás věnuje pozornost tragickým osudům statkářů, které komunisté označili za kulaky, obrali je o majetek, často je věznili a celé jejich rodiny vyhnali z domovů. Rodina Jana Sedláčka, jejíž členové odnepaměti hospodařili na valašských kopcích, má trochu jiný příběh. Janovi rodiče byli po únoru 1948 donuceni ke vstupu do JZD, odkud se jim však zakrátko podařilo odejít. Měli malé hospodářství, žádné velké majetky, byli tehdy postradatelní. Tlak na soukromníky však začal záhy opět sílit. Dědic hospodářství Jan Sedláček vzdoroval komunistické zemědělské politice skoro třicet let, až se nakonec dostal do situace, kdy mu úřady i dvakrát do roka vyměňovaly půdu za horší a horší. Nakonec ustoupil – ovšem v době, kdy už pět let ukrýval ve své sýpce zakázanou náboženskou literaturu a rozšiřoval na Valašsku Chartu 77.

7. Ponižení

Letos uplynulo čtyřicet let od chvíle, kdy stovky čs. „kulturních pracovníků“ podepisovaly provolání, nazvané Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru. Deklarovali tak podporu KSČ a odsuzovali opozici, tedy často i své kolegy, perzekuované a připravené o zaměstnání. Bylo to vůbec největší hromadné vystoupení českých a slovenských umělců v dějinách. Co vedlo člověka k tomu, aby se na něm podílel? Vedli jsme o tom rozhovory například se zpěvákem Michalem Prokopem, který podepsal, protože se bál o existenci, s novinářem Karlem Hviždálou, jemuž podpis „anticharty“ připadal v danou chvíli jako nejmenší zlo a záhy se vystěhoval na Západ, nebo s hudebníkem Františkem Ringo Čechem, který prý odešel z Divadla hudby dřív, než mohl cokoli podepsat, avšak na dobové fotografii je zachycen nad podpisovým archem s perem v ruce. Vystoupí i Kanadan Paul Wilson, překladatel, esejista a někdejší zpěvák The Plastic People of the Universe, který kampaň sledoval jako člověk ze svobodného světa.

8. Vojna

Československá armáda plně podléhala direktivám Moskvy, po srpnu 1968 byla de facto nástrojem okupační mocnosti. Roman Cajthaml se snažil základní vojenské službě v takovém vojsku vyhnout všemi možnými způsoby – nakonec nastoupil do ČKD, protože dostal záruku, že jako nepostradatelný dělník nemusí narukovat. Přesto byl odveden k útvaru, který měl na starosti částečnou obsluhu sovětských raket. V roce 1981 dezertoval a začalo jeho velké dobrodružství - utekl do Polska. Protikomunisticky smýšlející básník Petr Hruška byl zase jako problémový voják postaven do absurdní situace - na vojně musel čelit nejen ideologické masáži a soustavné buzeraci, ale navíc ho za trest přidělili ke „komandu“, které chytalo dezertéry.

9. Hlídací psi normalizace

Před rokem 1989 existovaly v zásadě dva žurnalistické světy - oficiální, podléhající komunistickým direktivám, a vnitřně svobodný, tedy svět lidí, kteří s nemalým rizikem publikovali v samizdatu nebo v exilových časopisech. Podstatná část výrazných postav české polistopadové žurnalistiky má za sebou roky oficiálního působení v komunistických sdělovacích prostředcích. Proč psali propagandu a/nebo se podíleli na chodu novin a časopisů, které propagandu šířily? Jak to tehdy chodilo v redakcích a co jim na té práci připadalo dobré? Jak svou minulost reflektují? A jak se dvacet normalizačních let podepsalo na současné podobě českých masmédií? Rozhovor poskytli například Martin Komárek, Karel Pacner a Ondřej Neff.

10. Škola normálního života

Houslista, dirigent a také disident Miroslav Jirounek začal v roce 1970 studovat na mladoboleslavském gymnáziu, kde doslova řádl normalizační komunistický ředitel František Nerad. Podle Jirounkova líčení pronásledoval spolužáky, kteří měli dlouhé vlasy, tahal a smýkal jimi. Těm, kteří nosili křížky kolem krku, je strhával. Sedmnáctiletý Mirek se jednoho takového zastal, konflikty s ředitelem narůstaly. Jako jediný nebyl členem Svazu socialistické mládeže, a když ředitel rozhodl, že na pohřeb spolužáka půjdou všichni studenti ve svazáckých krojích, vzbouřil se. Z gymnázia byl vyhozen půl roku před maturitou, kterou později složil při zaměstnání. „Mirek byl takovým naším svědomím. Říkali jsme si, že nejsme tak stateční jako on. My jsme chtěli normálně žít, chtěli jsme se prostě dostat na vysoké školy,“ vzpomíná v Příbězích 20. století Jirounkova spolužačka **Květa Podešvová**.

11. Veksláci

Mnozí lidé si dnes předlistopadový režim idealizují, žijí v představách, že tehdy neexistovala tak velká korupce či daňové úniky, že stát lépe pečoval o tzv. obyčejného občana. V plánovaném a centrálně řízeném hospodářství, kde věčně něco nebylo k sehnání, se přitom korupce stala každodenní součástí života. Z nedostatku kvalitního a zejména západního zboží se zrodili „veksláci“. Kolik jich přesně bylo, to nikdo neví, pohybovali se však v každém větším městě, v hotelích, před prodejny „pro bohaté“ podniku Tuzex. Rekrutovali se z řad taxikářů, číšníků, poslíčků, hotelových portýrů. Žili z nedostatku, do kterého lidi uvrhl státní aparát – a přesto jsou dnes přesvědčeni, že byli průkopníky svobodného podnikání. Na svou veksláckou minulost vzpomínají v tomto díle Příběhů 20. století boxer Stanislav Tišer a bývalý kulturista a výživový poradce Vít Chaloupka.

12. Ostravo má

Hornické Ostravsko mělo v normalizačním Československu specifické postavení. Kdo rubal v dolech, měl mnohem vyšší plat než všichni ostatní, mohl poměrně snadno dostat byt, získal výhody, které byly v jiných profesích neobvyklé či spíše nepředstavitelné. Za to všechno však platil těžkou dřinou, zhutováním těla a také beznadějí, utápěnou nezřídkou v alkoholu. Byli ostravští horníci skutečně oporami strany a vlády? Odpověď rozhodně není tak jednoznačná, jak desítky let tvrdila rudá propaganda. Proč byla situace disidentů na Ostravsku komplikovanější než v jiných městech? Mohli si intelektuálové, studenti a dělníci z dolů porozumět? Do jaké míry je dnešní složitá sociální situace na Ostravsku důsledkem minulosti?

13. Zločiny a tresty

Projektant Petr Hauptmann neudělal nic jiného, než že v roce 1982 využil příležitosti, přešel hranice do Západního Německa, požádal tam o azyl - a za tři týdny se zase vrátil do ČSSR kvůli nemocnému dítěti. Byl však absurdně obviněn ze špionáže, odsouzen a vězněn v severočeských Minkovicích až do pádu komunismu. Horník Ondřej Stavinoha se zase nechtěl smířit s tím, jak snadno si československá veřejnost zvykla na přítomnost sovětských okupačních jednotek. V srpnu 1978, tedy v době desátého výročí okupace, proto na protest proti kolaborantskému komunistickému aparátu odpálil trhavinou sochu Klementa Gottwalda. Udal ho kamarád, byl odsouzen jako „terorista“ a ve vězení ve Valdicích pak prožil devět let.

14. Dvě cesty do disentu

Publicista, hudebník a někdejší protikomunistický aktivista Mirek Vodrážka patřil k undergroundu. Už někdy od puberty věděl, že se nechce s komunistickým systémem zaplést, ale naopak se proti němu co nejvíc vymezit. Skončil kvůli tomu jako „vězeň“ v uzavřeném psychiatrickém pavilónu. Když se dostal na svobodu, pořádal filosofické semináře, vydával samizdat. U Vodrážků doma se scházeli chartisté, jejich byt patřil k centřům pražské opozice. Politolog, filosof a historik Rudolf Kučera si v první polovině sedmdesátých let myslel, že režim lze rozvracet a napravovat „zevnitř“. Byl členem KSČ, pracoval v Akademii věd. Zároveň se však pohyboval v prostředí disentu. Roku 1977 šel na pohřeb filosofa a mluvčího Charty 77 Jana Patočky, následně byl vyhozen z práce, od té doby se živil jako dělník, vydával samizdatovou revui Střední Evropa a i v jeho bytě se konaly opoziční schůzky a filosofická setkání. Vodrážka ani Kučera nepodepsali Chartu 77 – a přesto byli „disidenti na plný úvazek“.

15. Sport, vzdor a doping

Někteří vrcholoví sportovci odešli před listopadem 1989 do exilu, další s aktivním sportem skončili, z jiných se ovšem stali podporovatelé komunistické politiky. Odrážel stav předlistopadového sportu stav tehdejší společnosti? Jak se sportovci vypořádávali s nabídkami na emigraci, na členství v KSČ či s vnucovaným užíváním zakázaných podpůrných prostředků?

16. Na pokraji katastrofy

Zejména v severních Čechách (a ovšem také na Ostravsku a v řadě velkých měst) byl koncem osmdesátých let stav životního prostředí tristní. Kvůli spadu z uhelných elektráren a kvůli zplodinám, které fabriky chrlily takřka bez omezení, se na mnoha místech nedalo dýchat. Lesy umíraly a řeky se proměnily ve smrduté a špinavé stoky, protože do nich tekla odpad z chemiček. Rodilo se víc a víc postižených dětí. Komunistický aparát nedělal pro nápravu nic. Ekologové, kteří se často rekrutovali z řad vědců, o závažnosti situace věděli, mapovali ji, a mimo jiné jejich zásluhou bylo možné po pádu komunismu znečišťování zastavit. V osmdesátých letech vzniklo v Československu také několik opozičních skupin, zaměřených na ekologii - a například v Ústí nad Labem, ještě před událostmi v Praze, demonstrovaly v listopadu 1989 kvůli životnímu prostředí tisíce lidí.

režie: Viktor Portel, Radim Špaček
scénář: Adam Drda, Mikuláš Kroupa
dramaturgie: Jan Bušta
kamera: Jan Balcar, Jan Vlnas
střih: Tomáš Polenský, David Mencl, Tomáš Vrána
hudba: Matěj Kroupa
kreativní producent: Petr Kubica

Kontakt pro média

Daniel Maršalík

Tel.: (+420) 261 137 521

Mob.: (+420) 606 464 922

daniel.marsalik@ceskatelevize.cz

Fotografie

<ftp://ceskatelevize.cz/>

pavel.kral@ceskatelevize.cz